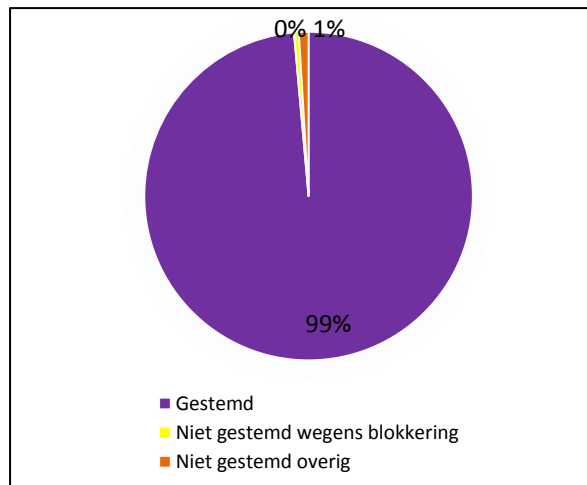
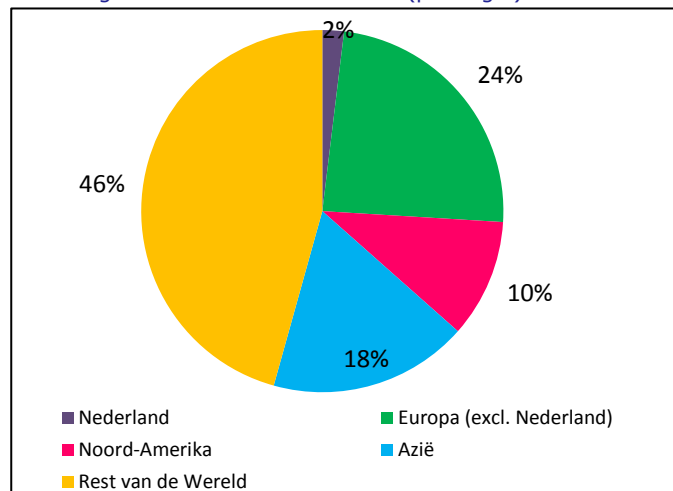

Stemmen in cijfers

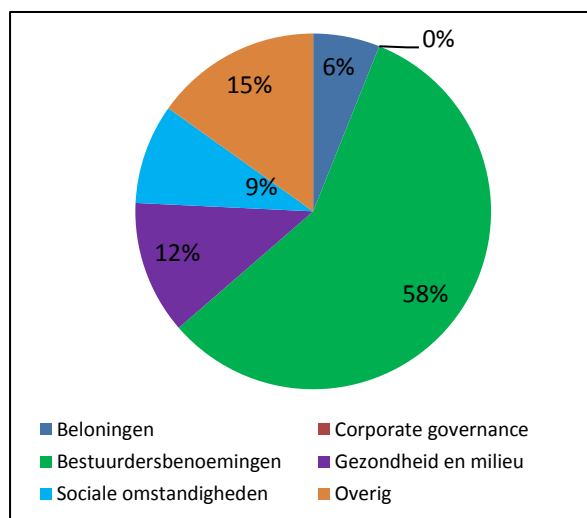
Gestemde aandeelhoudersvergaderingen

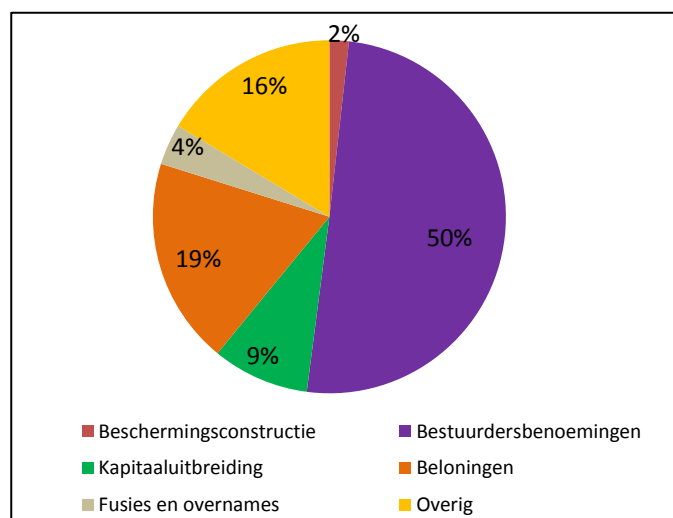
Verdeling aandeelhoudersvoorstellen (per regio)

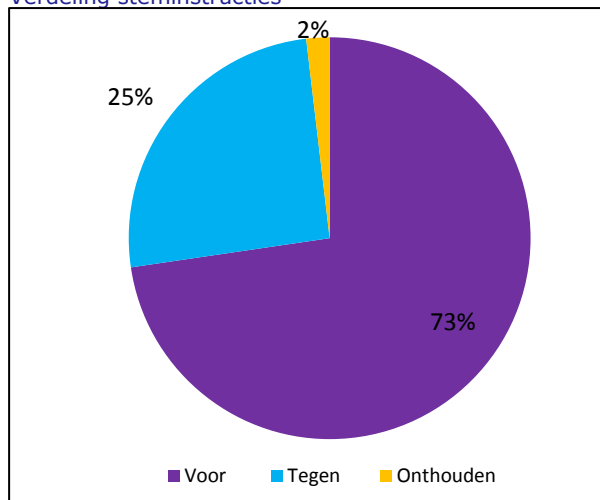
Verdeling aandeelhoudersvoorstellen (per categorie)

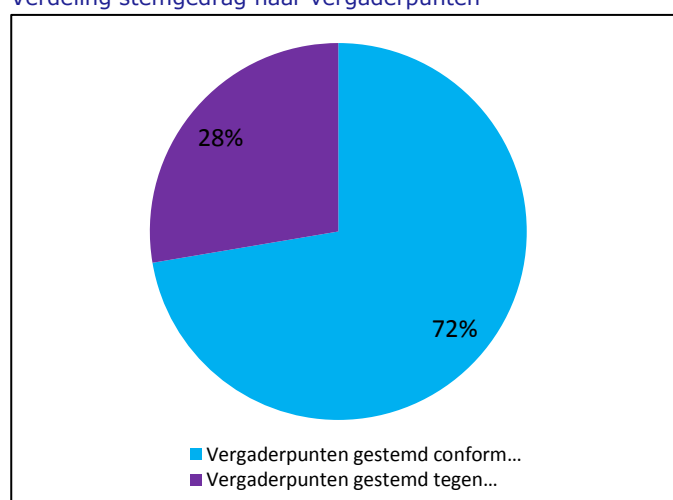
Verdeling managementvoorstellen (per categorie)

Verdeling steminstructies

Verdeling stemgedrag naar vergaderpunten

Engagement en stemmen: activiteiten en resultaten

Klimaat, vervuiling en uitstoot

Doel:

Via de ondernemingen in portefeuille willen wij bijdragen aan het beperken van de opwarming van de aarde tot onder de 1,5°C.

Shell gaat variabele beloning directieleden koppelen aan CO2-reductiedoelen

In het vierde kwartaal heeft onze uitvoeringsorganisatie PGGM tweemaal met Shell gesproken. De eerste bijeenkomst stond vooral in het teken van het vertalen van de net carbon footprint ambitie naar meer bindende targets. Kort voor de tweede bijeenkomst kondigden Shell en enkele institutionele beleggers in een gezamenlijk persbericht hardere doelstellingen aan voor de kortere termijn (3–5 jaar), die vanaf 2020 ingaan en jaarlijks kunnen worden aangepast. Ook kondigde Shell het voornemen aan de voortgang op de doelstellingen te koppelen aan de variabele beloning van directieleden. Hoe de targets en koppeling met beloning eruit zullen zien, is op dit moment nog onduidelijk.

In gesprek met BP over bijdragen aan de doelstellingen van klimaatakkoord Parijs

PGGM heeft mede namens BPF Schilders binnen het [Climate Action 100+](#) verband, deelgenomen aan engagement meeting met BP. In het gesprek heeft BP haar strategie toegelicht, inclusief de bijdrage die zij kan en wil leveren aan de doelstellingen van het klimaatakkoord van Parijs. BP stelt 'resilient' te zijn in een 2 graden-scenario; dit wordt ondersteund door een analyse van bewezen voorraden opgesteld door Carbon Tracker. Voor de CA100+ leads gaat de ambitie van BP nog niet ver genoeg en zij overwegen een aandeelhoudersresolutie. Tijdens de bespreking heeft BP ook een toelichting gegeven op haar verzet tegen een CO2-belasting in de staat Washington, die bij referendum is afgewezen. BP heeft ons overtuigd dat het voorstel slecht was uitgewerkt, doordat sommige bedrijven (ogenschijnlijk willekeurig) zouden worden vrijgesteld en bedrijven en consumenten dubbel zouden worden belast. BP heeft haar standpunt ook toegelicht in een publiek statement op de website

Gezondheidszorg

Doel:

Via de ondernemingen in portefeuille willen we bijdragen aan de toegang tot goede gezondheidszorg voor iedereen, wereldwijd.

PGGM zet namens BPF Schilders de dialoog over toegang tot gezondheidszorg voort

Wij vinden dat ondernemingen in hun strategie rekening moeten houden met betaalbaarheid en toegankelijkheid van de zorg. Ook verwachten wij dat ondernemingen rapporteren over de risico's die hun prijsbeleid met zich meebrengt, aangezien een onverantwoord prijsbeleid kan leiden tot het niet langer vergoeden van medicijnen en dus een lagere omzet en winst. Ook vinden wij dat bedrijven de beloning van het management (deels) moeten koppelen aan de toegang tot medicijnen, om onderwerpen als betaalbaarheid en toegankelijkheid ingebed te krijgen in de strategie.

Hierover ging PGGM namens BPF Schilders in gesprek met een aantal grote farmaceutische bedrijven. De vergadering met het Japanse Daiichi Sankyo (DS) was teleurstellend. Niet alleen was de Access to Medicine (AtM) score van DS wederom niet voldoende; DS lijkt geen idee te hebben waar ze mee bezig zijn als het gaat om het verbeteren van toegang tot gezondheidszorg. Er is bijvoorbeeld geen strategie en geen plan om de toegang tot nieuwe medicijnen middels aangepast prijsbeleid te verbeteren. Hierop blijft PGGM de onderneming aanspreken.

PGGM heeft, verdeeld over twee meetings, met verschillende vertegenwoordigers van farmaceut Takeda gesproken over de Access to Medicine Index. Sinds 2016 heeft Takeda o.a. (i) een speciaal Access R&D centrum opgezet in Singapore, (ii) een board committee verantwoordelijk gemaakt voor AtM en (iii) een speciaal capacity building programma (Chronic Care Program) opgezet. Takeda heeft haar score op 6 van de 7 indicatoren verbeterd. Dit heeft ertoe geleid dat zij ook in de rangschikking zelf sterk zijn gestegen (van positie 15 naar 5). Hiermee zijn zij in vier jaar tijd van een absolute achterloper naar een leider gegaan.

Waterschaarste

Wij willen bijdragen aan het tegengaan van waterschaarste om de volksgezondheid en economische groei te bevorderen.

In gesprek met BHP Billiton over waterdata

Waterzekerheid kan steeds nauwkeuriger gemodelleerd worden. Surveys zoals het jaarlijkse Water Information Request van het Carbon Disclosure Project (CDP) zijn hiervoor belangrijk. Doel: waterdata vergaren waar beleggers ook echt iets mee kunnen doen, om te anticiperen op het sluipende, systemische risico van waterschaarste.

Per 2018 rapporteert BHP Billiton zijn waterrisico's buiten de CDP Water standaard om. In november heeft PGGM, mede namens BPF Schilders het waterteam van BHP aangesproken op het belang van de vergelijkbaarheid van 'value at risk' cijfers. De onderneming brengt daar tegenin dat er veel te veel rapportage initiatieven zijn; dat Artificial Intelligence (AI) deze overbodig maakt, en onduidelijk blijft wat beleggers met de informatie doen. PGGM erkent dat BHP zijn waterrisico's goed beheerst, en begrijpt de 'rapportage moeheid'. Het vervolg is om bij CDP Water en andere initiatieven aan te blijven dringen op (i) consolidatie, (ii) verdere vereenvoudiging van de rapportage die (iii) bovendien complementair moet zijn aan wat door AI aan informatie gegenereerd kan worden.

Goed ondernemingsbestuur

Doel:

Via de ondernemingen in portefeuille willen wij bijdragen aan het verbeteren van de kwaliteit, duurzaamheid en continuïteit van ondernemingen en markten.

American Express zegt verbetering beloningsbeleid toe

PGGM heeft in samenwerking met een groep Europese beleggers gesproken met American Express over de KPI's in het beloningsbeleid. De indicatoren zijn vorig jaar minder kritisch geformuleerd waardoor een hoge beloning relatief gemakkelijk te behalen was. De onderneming heeft toegezegd de targets volgend jaar kritischer in te stellen.

Wells Fargo verbetert cultuur en governance

In 2016 werd bekend dat werknemers van Wells Fargo jarenlang neprekeningen hebben geopend om bonussen te halen. Sindsdien heeft Wells Fargo de

cultuur en de governance van het bedrijf verbeterd. Deze verbeteringen werden bevestigd tijdens een gesprek met de onderneming in Q4. Wells Fargo had eerder al een deel van het bestuur vervangen en heeft nu ook het remuneratiegebouw in alle lagen van de organisatie aangepast, waarbij verkeerde prikkels in de beloningsstructuur zijn verwijderd. Ook is er een stakeholdercouncil opgericht waar collega pensioenfonds CalSTRS is toegetreden. Verder is er een onafhankelijk onderzoek naar het schandaal en mogelijke verbeteringen uitgevoerd met goede medewerking van Wells Fargo. Het bedrijf heeft daartoe haar cultuur veranderd en monitoringssystemen en procedures opgesteld die medewerkers beschermen tegen intimidatie en vergelding. Zowel Global Engagement Services (GES), engagementdienstverlener van PGGM en BPF Schilders, als PGGM beoordelen de casus hiermee als opgelost.

In gesprek met Nissan na arrestatie topbestuurder

Topbestuurder van autobedrijf Nissan, Carlos Ghosn, is op verdenking van fraude ontslagen en gearresteerd. Over deze recente ontwikkelingen heeft PGGM gesproken met de Corporate Vice President van de onderneming. Naar verluidt heeft de voormalige Chairman gedurende vele jaren financiële middelen van Nissan voor eigen gebruik toegeëigend. Om dit in de toekomst te helpen voorkomen, hebben wij Nissan gevraagd om meer onafhankelijk toezicht. Het bestuur is nu niet in meerderheid onafhankelijk. Ook hebben we gevraagd om separate remuneratie en audit commissies in te stellen. Daarnaast hebben wij Nissan gewezen op het belang van een goede, gedegen en publiekelijke klokkenluidersregeling en dat wij van hen verwachten dat de duurzaamheidsambities van Nissan niet onder de ontstane situatie zal lijden. Het gerechtelijk onderzoek loopt nog; de eerste verhoren zijn begin 2019 gepland.

Toshiba licht voortgang cultuurveranderingsprogramma toe

Bij Toshiba hebben tussen 2008 en 2015 meerdere accountingschandalen plaatsgevonden. Deze hadden grote impact op de winstgevendheid van de onderneming. In het telefoongesprek dat wij in Q4 met de Chairman and Chief Executive Officer,

hadden, heeft Toshiba de voortgang toegelicht van het management- en cultuurveranderingsprogramma. Wij hebben geen concrete toezeggingen ontvangen op onze suggestie voor een adequate klokkenluidersregeling. Ten aanzien van het voordragen van meer onafhankelijke bestuurders gaf men aan dit niet voornemens te zijn te agenderen voor de eerstvolgende aandeelhoudersvergadering. Onze engagement-activiteiten zullen de komende tijd met name hierop aandringen en wij nemen dit mee in het stemmen.

In gesprek met ING over betrokkenheid witwaspraktijken

Afgelopen kwartaal heeft PGGM gesproken met ING over de schikking die ING met het Openbaar Ministerie trof in september. Uit het onderzoek van het OM, getiteld Houston, komt naar voren dat ING jarenlange en structurele overtreding van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme wordt verweten. We hebben om nadere toelichting gevraagd op het terrein van compliance, de effectiviteit van de interne controlesystemen, de interne cultuur en de herstelmaatregelen. Deze dialoog wordt voortgezet in 2019.

Bescherming aandeelhoudersrechten

BPF Schilders uitvoerder PGGM heeft met vijf andere grote Europese beleggers brieven geschreven naar de Amerikaanse beurzen NASDAQ en NYSE. Hierin wordt gevraagd om een clause die van ondernemingen eist om opnieuw akkoord te vragen aan de aandeelhouders indien constructies met stemrechtloze aandelen of aandelen met meervoudig stemrecht, voortgezet worden.

Mensenrechten

Doel:

Via de ondernemingen in portefeuille willen wij bijdragen aan het voorkomen en beperken van mensenrechtenschendingen.

Equifax verbetert risicomanagement-systemen

Equifax staat op de engagementlijst wegens een gegevenslek met persoonlijke informatie van 145,5 miljoen Amerikanen. Inmiddels heeft Equifax, na meerdere gesprekken met PGGM, GES en andere beleggers, haar beloningsbeleid en KPI's aangepast, met meer focus op cybersecurity. Ook heeft Equifax

haar risicomanagement-systemen en interne controles versterkt. In 2019 besteedt het bedrijf 200 miljoen dollar extra aan veiligheid en technologie. Tot slot zijn (al eerder in 2018) een nieuwe CIO en CTO benoemd en is er een nieuwe governancestructuur geïmplementeerd waarin cybersecurityrisico's tot de verantwoordelijkheid van het topmanagement behoren.

Arbeidsomstandigheden in de agrarische toeleveringsketen

Namens BPF Schilders voert PGGM gesprekken met Carrefour om de arbeidsomstandigheden in de agrarische toeleveringsketen te verbeteren. Carrefour heeft diens processen verbeterd en prioriteert activiteiten nu naar risico's per land en per grondstof. Daarnaast heeft Carrefour doelen gesteld wat betreft arbeidsomstandigheden en is blockchainpilots gestart voor voedselveiligheid en sociale kwesties. We hebben gevraagd om verdere verbeteringen in de rapportages en het gebruik van klachtenmechanismen.

In gesprek met MTN Group over dataprivacy

MTN Group is mogelijk medeplichtig aan mensenrechtenschendingen van gebruikers van haar communicatienetwerken in landen met autoritaire regimes, zoals Iran en Syrië. Om daadwerkelijke schendingen te voorkomen, moet de onderneming duidelijk beleid hebben op het gebied van mensenrechten en dataprivacy. In Q4 heeft PGGM twee gesprekken met MTN gevoerd over het beleid en rapportages hierover. MTN lijkt het onderwerp intern hoger op de agenda te hebben. De onderneming blijft zich echter vooral verschuilen achter lokale wet- en regelgeving die uitgebreidere rapportages zou verbieden. We blijven hierover in gesprek.

Grupo México verbetert werkomstandigheden en veiligheids- en gezondheidspraktijken

Grupo México en dochteronderneming Southern Copper Corp. (88,8% eigendom van Grupo México) zijn jarenlang blootgesteld aan stakingen en slechte arbeidsverhoudingen in Mexico, veroorzaakt door veiligheids- en gezondheidsissues. Inmiddels zijn de werkomstandigheden (Grupo México) en veiligheids- en gezondheidspraktijken (SCC)

verbeterd. Zo is het klachtensysteem verbeterd en zijn de relaties met omwonenden en belanghebbenden verbeterd. In een gesprek met Southern Copper in Q4 heeft PGGM nogmaals de relevantie van ESG-rapportages benadrukt. Het bedrijf is nog weinig ontvankelijk gebleken om uitgebreidere rapportages te verstrekken. Wel zullen zij binnenkort een mensenrechtenstatement publiceren.

PGGM en verantwoord beleggen

PGGM houdt bij het geheel van beleggingsactiviteiten bewust rekening met de invloed van milieu-, sociale en ondernemingsbestuur-factoren (ESG). Dat noemen wij verantwoord beleggen. Voor ons gaan hoog en stabiel rendement en verantwoord beleggen heel goed samen. PGGM integreert verantwoord beleggen in het algemene beleggingsbeleid. Verantwoord beleggen draait voor ons om een scala van beleggingsactiviteiten. Het gaat om zaken die wij wel doen, zoals beleggen in oplossingen voor mondiale vraagstukken, de financiële impact van ESG-factoren meenemen in onze beleggingsanalyses, het aanspreken van ondernemingen en het stemmen op AVA's. Ook gaat het om beleggingen die wij vanuit onze identiteit en/of die van onze klanten niet doen door middel van het uitsluiten van bepaalde ondernemingen en staatobligaties.

Voor BPF Schilders geven we vorm aan actief aandeelhouderschap. Het stemrecht is een van de belangrijkste rechten van een aandeelhouder. Daarom stemmen wij namens BPF Schilders op basis van PGGM richtlijnen op AVA's. Hierdoor dragen wij bij aan het bereiken van goed ondernemingsbestuur. Ook letten wij op voorstellen op milieu- of sociaal gebied. Wij zijn van mening dat het gebruik maken van deze rechten bijdraagt aan het creëren van aandeelhouderswaarde op de korte en lange termijn. Daarnaast gaan wij een constructieve dialoog aan met ondernemingen in portefeuille en met marktpartijen. Dit noemen wij engagement en wij proberen hiermee verbeteringen op het gebied van milieu, sociale omstandigheden en ondernemingsbestuur te realiseren, vanuit de visie dat dit bijdraagt aan een beter maatschappelijk en financieel rendement voor BPF Schilders.

Colofon

Dit verslag is een uitgave van PGGM Vermogensbeheer B.V. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

PGGM Vermogensbeheer B.V.
Afdeling Responsible Investment
Noordweg Noord 150
3704 JG Zeist
Telefoon: 030 277 99 11
E-mail: responsible.investment@pggm.nl

Dit rapport is samengesteld op 25 januari 2019

Disclaimer

PGGM biedt deze rapportage aan als een vorm van dienstverlening voor BPF Schilders. Hoewel PGGM de grootst mogelijke zorgvuldigheid in acht neemt bij de samenstelling van deze rapportage op grond van diverse in- en externe bronnen die betrouwbaar mogen worden geacht, kan PGGM niet garanderen dat deze informatie altijd volledig, juist, en/of tijdig is. Evenmin garandeert PGGM dat het gebruik ervan leidt tot de juiste analyses en/of resultaten en/of dat de informatie geschikt is voor specifieke doeleinden. PGGM kan derhalve nimmer verantwoordelijk worden gesteld voor onder andere – maar niet uitsluitend – eventuele onvolkomenheden, onjuistheden en/of op een later tijdstip aangebrachte wijzigingen. Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van PGGM is het gebruik van deze rapportage niet toegestaan anders dan het specifieke doel waarvoor PGGM deze rapportage heeft opgesteld.